

RIIGIKOGU KANTSELEI ÕIGUS- JA ANALÜÜSIOSEKOND

Energiahindade toetused eratarbijatele

Nr 16

23.11.2021

Ülemaailmne energiahindade erakordne tõus kestab ekspertide praeguste hinnangute kohaselt vähemalt 2022. aasta kevadeni. Euroopa Komisjon võttis 13. oktoobril 2021 vastu energiahindu käsitleva teatise,¹ et uues olukorras energiahindade tõusuga toime tulla ning pakkuda välja võimalusi Euroopa Liidu kodanike ja ettevõtete aidamiseks. Nimetatud teatis sisaldab muuhulgas ka nn tööriistakasti, mida Euroopa Liit ja selle liikmesriigid saavad kasutada praeguste hinnatõusude vahetu mõjuga tegelemiseks ja vastupanuvõime tugevdamiseks ka tulevaste šokkide jaoks. Lühiajalises perspektiivis soovitatud riiklikud meetmed hõlmavad erakorralist sissetulekutoetust majapidamistele, riigiabi ettevõtetele ja sihipäraseid maksuvähendusi. Soovituste pikk ja põhjalik nimekiri sisaldab ka pikema perspektiiviga investeeringuid taastuvenergiasse ja energiatõhususse, soovitusi uurida võimalikke meetmeid energia salvestamiseks ja gaasivarude ostmiseks ning hinnata praegust elektrituru üle-euroopalist võrguteenust ja selle toimimist.

Teemaleht keskendub seekord kodumajapidamiste toetamiseks tehtud ja kavandatavate lühiajalistele energiahindade tõusu leevendamiseks ette võetud abinõudele ning toob välja sel sügisel meie lähiriikide poolt astunud sammud selles valdkonnas.

Läti

Osana kõige haavatavamate ühiskonnagruppide riigisisestest toetustest on Läti valitsus juba heaks kiitnud kaitsetumate elektritarbijate toetamise määruse² muudatused. Kuni oktoobri lõpuni said kaitsetumad tarbijad igakuist elektriarve soodustust:

- 5 eurot (vaesele või vähekindlustatud leibkonnale või isikule, puudega last hooldavale perekonnale või isikule, I invaliidsusgrupiga isikule või tema eestkostjale);
- 10 eurot (suurperedele, kus on 3 ja enam last).

Seoses hüppelise energiahindade kasvuga tõsteti alates 1. novembrist kõigi gruppide igakuist toetust 10 euro võrra (seega saavad kaitsetumad tarbijad vastavalt kas 15 eurot või 20 eurot elektriarve soodustust kuus).

Kütte osas on praegu käimas läbirääkimised suurenenud küttetariifide kompenseerimiseks. Kavandatav toetus on suunatud madalama sissetulekuga elanikele, kes vastavad omavalitsuste seatud kriteeriumidele. Lätis kavandatakse ka muid edasisi meetmeid.

¹ Euroopa Komisjoni pressiteade 13.10.2021 - <https://estonia.representation.ec.europa.eu/uudised/euroopa-komisjon-esitas-meetmepaketi-energiahindade-tousuga-seotud-moju-leevendamiseks-2021-et>

² Läti Vabariigi majandusministeerium, 09.03.2021 - <https://www.em.gov.lv/en/support-electricity-consumers>

Leedu

Käesoleva aasta oktoobris kiitis Leedu valitsus heaks abinõude plaani, mis võimaldaks osale juba reguleeritud (madalamate) gaasi- ja elektrihindade kasutajatele kehtestada kokku lepitud madalamad hinnad pikema aja jooksul, st elektril kuni 2027. aasta lõpuni ja gaasil kuni 2026. aasta lõpuni. Selle valitsuse otsuse peab aga heaks kiitma ka Leedu seim.

Soome

Eduskunta võttis tänavu juunis vastu elektrituruseaduse muudatuse,³ mis puudutab elektri siirdehindu (s.o tootmises ja tarbimises seotud isikute omavahelistes tehingutes kujunev tehingu hind). Muudatus ei olnud otseselt tingitud praegusest energiahindade tõusust, küll aga võib see pikemas perspektiivis (alates 2022. aasta algusest) vähendada kodumajapidamiste kulude kasvu. Muudatuse kohaselt ei tohi siirdehindade aastane tõus olla suurem kui 8% (praegu on see piirmäär 15%).

Muid meetmeid ei ole hetkel Soomes plaanis kehtestada. Seal kasutavad majapidamised gaasi vähe ja seda veel eriti majade kütteks. Gaasi hinna osakaal energiahindade üldises kasvus pole Soome jaoks seega kuigi oluline (gaas moodustab vaid 4,4% elektritoomisest). Ainult Helsingis on gaasi tarbimine oluline elektri ja kaugkütte tootmisel moodustades ca 30% (see on ligikaudu sama palju kui Eestis keskmiselt). Kuigi kaugkütte hind Helsingis tõusis oktoobri alguses 30%, ei ole selle kompenseerimiseks uusi algatusi senini olnud.

Poola

Energiahindade tõusu mõju leevendamise meetmed on Poolas väga detailselt ning keeruliselt üles ehitatud. See tuleneb asjaolust, et toetused on seotud praegu kehtiva sotsiaalhoolduse ja pensionisüsteemiga. „Energiavaesus“ on uus mõiste, sarnanedes meil puhuti kasutusel oleva palgavaesusega. Energiavaesuse mõiste kavatakse Poolas koguni õigusaktide koostamisel juriidilise terminina kasutusele võtta.

Energiatoetus

Vastavalt 10. aprilli 1997. aasta energiaseadusele⁴ võib energiatoetust saada selline tarbija, kes:

- 1) taotleb ise energiatoetuse määramist;
- 2) juba saab või on õigustatud saama eluasemetoetust;
- 3) on elektriettevtõttega sõlmitud energiamüügi komplekslepingu või elektrienergia müügilepingu;
- 4) elab elektrivarustuse lepingujärgses kohas.

Eraldi uusi sissetuleku suurust reguleerivaid kriteeriume energiatoetuse määramiseks Poolas veel kehtestatud ei ole. Energiatoetuse määramiseks vajalikud taotleja majandusliku olukorra kriteeriumid on sätestatud eluasemetoetust käsitlevates õigusaktides:

- 1) vallalisele inimesele 175% madalaimast pensionist (ca 220 eurot kuus);
- 2) 125% madalaimast vanaduspensionist iga leibkonnaliikme kohta.

Lisaks sissetuleku kriteeriumile kehtib eluruumi kasuliku pinna piirmäär (135 m²), mis ei tohi ületada normpinda rohkem kui 30% või 50%, eeldusel, et elutoa ja köögipinna osakaal eluruumi kasulikust pinnast ei ületa 60%.

Eluruumi või ainult ühe elamuga elamu (ühepereelamu) normatiivne kasulik pind leibkonnaliikmete arvu kohta ei tohi ületada 35 m² ühele inimesele; 40 m² kahele inimesele; 45 m² kolmele inimesele; 55 m² neljale inimesele; 65 m² viiele inimesele ja 70 m² kuue inimese kohta. Juhul, kui eluruumis elab rohkem inimesi, suurendatakse iga lisanduva inimese kohta eluruumi normpinda 5 m² võrra.

³ Electricity regulation in Finland: overview - [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-629-2923?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-629-2923?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

⁴ Electricity Law and Regulation in Poland - <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-electricity/poland>

1. maist 2021 kuni 30. aprillini 2022 kohaldatava energiatoetuse suurus sõltub leibkonna suurusest:

- 1) üheliikmeline leibkond 12,09 Poola zlotti (2,65 EUR) kuus;
- 2) kahest kuni neljast inimesest koosnev leibkond 16,79 Poola zlotti (3,52 EUR) kuus;
- 3) vähemalt 5 inimesest koosnev leibkond 20,15 Poola zlotti (4,23 EUR) kuus.

Energiaetuse määrab vallavanem oma otsusega elektrienergia saaja taotlusel. Energiaetuse maksmine on valitsuse ülesanne riigieelarve vahenditest, kuid sellel maksab välja vald.

Poola kliima- ja keskkonnaminister on 22. oktoobril 2021 esitanud Poola valitsusele nn ohustatud tarbijale (*sensitive consumer*) soodustusi määrava seaduseelnõu. Eelnõu eesmärk on muuhulgas kehtestada uusi energiakvoote ja juurutada muid mitterahalisi toetusvahendeid.

Peamine muudatus on sissetulekukriteeriumi alusel energiatoetuse saamise õiguse laiendamine neile, kelle sissetulek ei ületa 1563 zlotti (328 EUR) ühe inimese leibkonnas ja 1115 zlotti (234 EUR) inimese kohta mitme inimesega leibkonnas. Toetus määratakse kuuekuuliseks perioodiks ning selle saamiseks piisab elektrimüügilepingu või terviklepingu koopia asemel arve esitamisest. See lihtsustab oluliselt protseduuri ja on kooskõlas klientide soovidega.

Seaduseelnõu järgi tõuseb toetusena makstav arve lisatasu 30%-lt 50%-le. Lisatasu määrad on kõrgemad, ulatudes 324–876 zlotini (65–205 EUR) aastas. Elektritarbimise piirmäärade väärtuse muutmine suurendab energiatoetuse suurust ja on rohkem kooskõlas kodumajapidamiste energiatarbimise tegeliku olukorraga. Valitsus kavatseb eraldada ajavahemikuks 2022–2031 energiatundlike klientide toetamiseks summasid, mis suurenevad igal aastal 315 miljonilt eurolt 360 miljonile eurole.

Eelnõu kohaselt täiendatakse haavatavate leibkondade uut toetuste süsteemi ka mitterahaliste toetusmehhanismidega. Tundlik ehk madala sissetulekuga elektri- või gaasikütuse klient saab esitada oma energiamüüjale avalduse: tähtaja ületanud ja jooksvate nõuete või osutatavate teenuste kohta, sealhulgas nende tasumise tähtpäeva edasilükkamise kohta; osamaksete jagamise, viivise tühistamise või viivise sissenõudmisest loobumise kohta; samuti täitemenetluse peatamiseks seoses nõuetega energia tarbimisel osutatud teenuste eest.

Rootsi

Praeguses olukorras ei ole otsustatud kehtestada uusi meetmeid kodumajapidamiste energiahindade tõusu leevendamiseks. Põhja-Rootsi mõnes omavalitsuses on kodumajapidamistes ja teenindussektoris tarbitud elektrienergia tavapärasest madalam energiamaksutase 0,096 SEK/kWh. Meetmel on riigiabi heakskiit.

Rootsi valitsus ei ole teinud ettepanekuid elektri või gaasi energiamaksude ajutiseks alandamiseks. Samas leidub erakondi ja huvigruppe, kes arvavad, et Rootsi peaks ajutiselt mõneks kuuks alandama elumisektori elektrienergia hinda, et leevendada kallinenud hinna mõju turul. Samuti arutletakse bensiini ja diislikütuse maksu alandamise üle, et leevendada hinnatõusu esmajoonel elektrimahukas tööstuses. Elektrimahukas tööstuses kehtib Rootsis praegu selline elektrienergia maksustamine, mis on EL-i miinimumi tasemel.

Kokkuvõte

Juba ülaloodud väikese riikide valimi puhul ilmnevad erinevad lähenemised energiahindade subsideerimisele.

Poola toetused tunduvad tagasihoidlikud, ent on selgesti suunatud madalama sissetulekuga, n-ö ohustatud tarbijarühmadele. Nende inimeste toetamine näib igati loogiline. Teine oluline faktor Poola komplitseeritud toetuste süsteemi tekkimiseks on asjaolu, et kõige väiksema sissetulekuga inimestel, kellel pole piisavat sissetuleku puhvrit, läheb elu veelgi keerulisemaks. Sellepärast on Poolas püütud keerulise astmestikuga madalama palgaga inimesi tulurühmadesse jaotada, et võimalikku ebaõiglust vähendada. Liigne detailsus on aga paraku toonud kaasa märkimisväärse bürokraatia vohamise. Samal ajal ei pruugi madala sissetulekuga inimesed olla need, kes energiahinnatõusu tõttu kõige enam kaotavad, kuna nende kulutused energiale on tõenäoliselt väikesed.

Kõrgema sissetulekuga rikkad riigid – näiteks Rootsi ja Soome – ei ole seni üldse mingeid samme astunud ja silma torkab ka nende riikide märgatavalt madalam gaasisõltuvus (erandiks on vaid Helsingi ja Uusimaa paljude tarbijatega piirkond). Lisaks selgub uuringutest, et kui võtta arvesse kõigi elektritoetuste ja finantseerimiskulude koosmõju, on vaid üksikuid juhtumeid (leibkonnad Lätis, Leedus, Eestis, Luksemburgis, Maltal, Ühendkuningriigis, Hollandis ja energiamahukas tööstus Rootsis ja Soomes), kus lõpptarbijad tegelikult kogesid netoelektri kulude kokkuhoidu.

Elektri jaemüügi turul Eestis lõppes hindade keskne regulatsioon järk-järgult juba 2013. aastal. Suuremate, enam kui 5 %-lise turuosaga, energia tarnijate arv kahekordistus selle järel mõne aastaga. Ka gaasitarnijate arv elaniku kohta on kasvanud ja tänu sellele tihenenud ka hinnakonkurents. Paraku on Eesti endiselt sõltuv ühest EL-i välisest gaasitarnete pakkujast, Venemaast, mis võib põhjustada suuremaid hinnakõikumisi (tõuse). Valmisolek selleks eeldab ka uusi võimalusi madalama sissetulekuga väiketarbijatele toetuste osas ja näiteks mitterahaliste soodustuste juurutamist (katkestuste vältimine, trahvide ajatamine jms).

Toivo Mängel
nõunik
toivo.mangel@riigikogu.ee

Kasutatud allikad

1. Euroopa Komisjon 13.10.2021, COM (2021) 660 final. [Toimetulek energiahindade tõusuga: meetme- ja toetuspakett](#)
2. Trinomics, 2018. Study on Energy Prices, Costs and Subsidies and their Impact on Industry and Households, [Final report](#)
3. Euroopa parlamendiuringute- ja dokumendikeskuse (ECPRD) uuring, The Measures of Mitigation of the Effects of Rising Energy Prices, November 2011